

Zsembery Borbála

A VÉLETLENEK HÁLÓJÁBAN

LÁNG ZSOLT: *AZ EMBEREK MESÉJE*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2024.

Láng Zsolt 2019-ben megjelent regénye, a *Bolyai* széles körű sikert aratott, elnyerte a Libri-díjat is. A szerző öt évvel később jelentkezett új könyvvel, idén januárban Mészöly Miklós-díjjal jutalmazták. *Az emberek meséjében* a *Bolyai*hoz hasonlóan komplex, szerteágazó anyaggal dolgozik, így számtalan oldalról megközelíthető a szöveg. Egyszerre foglalkozik az egyén és a társadalom viszonyával, a családon belüli dinamikákkal, a bűn és a boldogság fogalmával, az elszeparált kisközösségek működésével, az emberek és a méhek természetével, a kommunikáció elégtelenségével – a sor még hosszan folytatható. Mindennek az apropója a 2012-ben történt, nagy médiavisszhangot kapó chevaline-i mészárlás, melynek során meggyilkolták egy arab származású londoni család három tagját és egy biciklis kirándulót. Az ügy a mai napig megoldatlan, azonban a sok száz kivizsgált szál között szerepel több Romániába indított telefonhívás is. Láng interjúiban is úgy nyilatkozott, hogy valójában ez a részlet lett regényének gyújtópontja.

A történet központi helyszíne egy fiktív erdélyi falu, Medárd, ahol számtalan váratlan és rendkívüli fordulatot követően az egyik főszereplő új életet kezd. André Tavasz magyar származású, Párizsban élő professzor, akinek szakterülete a kommunikációelmélet. Kutatásai kriminológiai szempontból is áttörésekhez vezetnek, éppen ezért kéri fel egy volt diákja, hogy segítsen felderíteni a chevaline-i gyilkosság Erdélybe vezető szálát. A professzor fia Tavasz Zsombor, később Etienne Chaix, akinek életét a hiány határozza meg. Anyja elhagyta kiskorában, apja pedig nem tudott mit kezdeni vele, így mindig idegenekre bízta, magára hagyta. A regény idejében mézvadász-ként dolgozik, vagyis olyan utazó ügynökként, aki a lehető legkülönlegesebb és legjobb minőségű mézet hajtja fel nagy cégek számára. Az apa és fiú vi-

szonya – a *Bolyai*hoz hasonlóan – központi eleme és egyben rendező elve a kötetnek. Míg az apa fizikailag a nyugalomban lévő pont, addig a fiú folyamatosan mozgásban van, a világ legkülönbözőbb égtájaira sodródik, mozgásának középpontja mégis mind földrajzilag, mind érzelmileg az apa tartózkodási helye. Belső monológjaiban a fiú folyamatosan vádolja apját gyengeségeiért, önzőségéért, sokszor igyekszik őt szánalmas, kellemetlen figurának feltüntetni, míg saját magáról, motivációiról jóval kevesebbet árul el. A regény olvasása közben lassan válik világossá, hogy valójában a fiú egyoldalú nézőpontjából ismerjük meg az eseményeket, ebből kifolyólag nem minden összefüggés világos, követhető. A narrátor nem is törekszik egy jól körülírható cselekményív megteremtésére, sokkal inkább a megértés vágya hajtja, mintsem a történetmesélésé. A cselekmény így elsősorban nehezen követhetőnek, fragmentáltnak tűnik. A váratlan(nak látszó) fordulatok sorát rendre filozófiai és természettudományos eszmefuttatások vagy visszaemlékezések szakítják meg, melyek hol az elbeszélt történésekre, hol a narrátorban zajló lelki folyamatokra reflektálnak. A számtalan elvarratlan szál közül van, ami indokolatlannak, kissé talán túlzónak hat. Ilyen például, hogy André valamikor a múltban elköthette magát, így nem képes a nemzésre, vagy a történet arról, hogy női fehéreneműket szeret hordani. Ezek a kontextus nélküli részletek néhol megbillentik a regény hálózatszerűen felépített struktúráját.

Az emberek meséjének talán legfontosabb szervezőelvé és egyben témája is a véletlen. A regény szereplőinek életét a legképtelenebb fordulatok alakítják úgy, hogy egyszerre távolítják, aztán a kellő pillanatban újra közel rántják őket a determináltnak tetsző úthoz. Apa és fiú tragédiája mindvégig elkerülhetetlennek látszik, az események alakulása koncentrikus körökben egyre közelebb sodorja őket egymáshoz, és ezzel végzetükhöz.

A véletlen fogalma Láng számára egyszerre természettudományos, matematikai probléma és a filozófia felől értve narratológiai kérdés. A regény elbeszélője különösen vonzódik Pascalhoz, akinek kutatásait és életútját is meghatározták az előre kiszámíthatatlannak tűnő események. A narrátor véletlenek sorozataként bontja ki elbeszélését, szembemelve azzal a fel-fogással, hogy az események utólag értelmet nyerhetnek, és a retrospektív nézőpont képes feltárni olyan összefüggéseket, amelyek a jelenben nem tudnak megmutatkozni.

A saját történet elbeszélése szempontjából számtalan kérdés felmerül a véletlen kapcsán: Mennyiben lehet kielégítő magyarázat, és mit árul el az elbeszélőről ez a fajta sodródás? Lehet-e sorsfordító, hihetünk-e abban, hogy a kauzalitáson kívül eső esemény képes megváltoztatni az életünket?

Zsombor számára Pascal balesete a Neully hídon bizonyíték a sorsfordító véletlenek létre. A történet előrehaladtával az olvasó egyre inkább sejti, hogy elbeszélőként Zsombornak talán szüksége is van erre a validálásra, hiszen a történet középpontjában egy (sőt, különböző mellékágakon valójában több) bűncselekmény áll.

Merész és valahol mégis logikus Láng koncepciója: egy bűnügyi történeten keresztül vizsgálni a koincidenciák működésmódját. A krimi az a műfaj, amelyben minden fordulatnak jelentősége van, ahol a véletlennek maximum egyszer lehet szerepe, akkor is kitüntetett helyen. A chevaline-i gyilkosság ugyan lezáratlan ügy, narratív keretként ezáltal több teret enged a véletleneknek is, de a bűnügyi történetek moralitása alól nem vonhatja ki magát. Válthat-e valakiből szándéka ellenére bűnrészes vagy bűnös? Mentésül szolgálhat-e bizonyos tettek esetén a véletlen szerepe?

Ezekből a kérdésekből is kibontható a regény másik fontos kérdésfelvetése, mely a bűn, a büntetés és a bűnösség fogalmait hozza mozgásba. A regény címe rájátszás Bernard Mandeville legismertebb művére, *A méhek meséjére*. Mandeville alakja és műve többször felbukkan a történet során. A regényben kulcsszerepet játszanak a méhek, akik rendezett, végtelenül fegyelmezett „társadalmi életet” élnek, mintegy ellenpontosza a főszereplők életének széttartó szálait. Mandeville meglehetősen cinikus alaptétele szerint az egyéni vétkek a közösség felől nézve társadalmi hasznosságúak – márpedig apa és fia élete nem kevés egyéni bűnt hordoz. Bűnösök egymással való kapcsolatukban, szeretetlenségükben, irigységükben, indulataikban, közös történetük pedig a legnagyobb bűn, a gyilkosság felé tart. Életüket is egy gyilkosság fonja össze, hiszen mindketten kapcsolatba kerülnek a Francia Alpokban elkövetett lövöldözéssel. Zsombor körül többen életüket veszítik, így végül menekülni kényszerül. A nyomként szolgáló motorbiciklit Mandeville után Bernard néven rejti el Medárdban, szimbolikusan ezzel is megkérdőjelezve az egyéni bűnök jelentőségét.

Láng a regény helyszínének megalkotásában is komoly kockázatokat vállal. Medárd, ez a valóságban nem létező, eldugott erdélyi zsákfalu mágikus hely. Egyszerre emlékeztet Marquez Macondójára, és tűnik mégis valóságosnak. A nevéhez híven Medárdot júniusban hatalmas, özönvízszerű esők sújtják, ilyenkor a település végképp elszigetelődik a külvilágtól. Lakói szinte kivétel nélkül cigányok, akik a természettel szimbiózisban, az erotikától sem mentes egységben élnek. A karakterek nyelvi megformáltsága lehetővé teszi, hogy elbírják a misztikus, mágikus vonásokat is. Szinte mindannyian hordoznak valami súlyos, tragikus egyéni történetet, de valóságukat sokkal

inkább a közösségben létezés és a természethez való kapcsolódás határozza meg. Ahogy Szolláth Dávid is kiemeli laudációjában*, Láng képes elkerülni a cigányság ábrázolásának csapdáit. Medárd lakói különösek, érdekesek, néhol bizarrak, de kivétel nélkül egyediek.

André, az idős kommunikáció-professzor ebben a kis faluban találja meg a szerelmet, és itt kerül talán a legközelebb ahhoz a nyelvhez, amelyen hitelen meg tud szólalni. A település számtalan lakóját az ő jegyzetein keresztül ismerjük meg. A professzor mániákus jegyzetelő, mindenre éberrel figyel, egyfelől a zajló nyomozás miatt, másfelől a nyelv iránti szenvedélyes érdeklődése okán. A falu postáján dolgozik telefonközpontosként, így munkájából adódóan kapcsolatba kerül szinte mindenkiel. Az egyes vonalak közötti kapcsolat során lehetősége van belehallgatni a beszélgetésekbe is. Ezek a több nyelven zajló, szaggatott, sokszor nehezen érthető dialógusok jól modellálják azokat a kommunikációs nehézségeket, amelyek André életét is jellemzik. Fiával valójában soha nem találta meg a hangot, képtelenek egymással érdemben kapcsolódni, szavaik, mondataik szinte mindig célt tévesztettek. André időskorára kerül közel a szavak és tettek azonosíthatóságához. Andreával kibomló szerelmében már sokkal több teret enged az érintéseknek, a pillantásoknak, a mozdulatoknak, ezzel mintha visszatalálna valami eredendőbb, a verbalitáson túlmutató kommunikációhoz. A tragikus alaphelyzetben ez mit sem változtat: André túl öreg ahhoz, hogy új életet kezdjen, egyéni bűnei, mulasztásai tovább élnek a fiában.

Andrea, André szerelme talán az egyik legkülönösebb alakja a regénynek. A nyomozás segítésére kirendelt rendőr, akinek az életét a legvarázslatosabb véletlen forgatja fel. Medárdba érkezésükkor egy temetési menetbe botlanak Andréval, ahol a koporsóban felül a halottnak hitt idős asszony, és Andreában felismeri örökbe adott lányát. Egy jellegzetes anyajegy bizonyítja az állítás igazságát, így Andrea egy egészen más, de azonnal otthonosnak tetsző identitással lép Medárdba. A nő szinte teljesen átalakul, városi életét könnyűszerrel lecseréli a különös falu világára, ahol szerelembe esik Andréval, és hamar várandós is lesz. Andrea karaktere és várandóssága magába sűriti az egész regény atmoszféráját, a varázslat megmutatkozását a véletleneken keresztül, az egyéni sorsok magányosságát és kiszámíthatatlanságát. A zárkózott nő rátalál egy olyan életre, amely szavak nélkül is kifejezi a legbelsőbb énjét. Úgy érzi, André tanította meg beszélni, a férfin keresztül talált el saját

* Szolláth Dávid: Laudáció Láng Zsoltról. *Jelenkor Online*, 2025. január 17. <https://www.jelenkor.net/hirek/3511/laudacio-lang-zsoltrol>

magához: „Én a szerelmünket sem tudom szerelemnek nevezni. Nem lehet erről beszélni. (...) De ezek a szavak is nagyon furák. Soha ilyesmiről nem beszéltem senkivel. Beszélni sem tudtam. Arra is te tanítottál meg.” (197.)

Az emberek meséje Láng Zsolttól megszokott módon hatalmas vállalkozás. Félelmetesen nagy vállalkozás, amelyet a szerző nem kis merészséggel, határozott kézzel vitt véghez. A fordulatokkal, váratlan és varázslatos véletlenekkel teletűzdelt cselekmény egyenletes tempóban bomlik ki, miközben az olvasót állandó nyitottságra, éberségre kényszeríti. Elsőre úgy tűnhet, hogy a kiindulópont bűnügyi jellege körülhatárolja a szöveg értelmezési kereteit, melyek aztán szépen lassan kibomlanak, eltolódnak. A számtalan elvarratlan szál, megoldatlan rejtély, függőben maradt utalás az olvasó számára egyszerre frusztráló és felszabadító, az elbeszélő szempontjából pedig elkerülhetetlen, hiszen a több idősíkon, a világ különböző tájain kibontakozó történet összefüggéseinek egy részét óhatatlanul kitakarja a másik nézőpontja. A regény szerteágazó világát azonban végeredményben Láng szinte érzékien pontos prózanyelve tartja össze, melyben a mondatok áradása a szereplőkkel együtt az olvasót is magával ragadja.

Máthé Nóra

FÉRFISZEREPEK

DOUGLAS STUART: *AZ IFJÚ MUNGO*. FORDÍTOTTA
CSORDÁS GÁBOR, PARK KIADÓ, BUDAPEST, 2024.

A skót irodalom egyik leghíresebb regénye az 1993-ban megjelent *Train-spotting*. Irvine Welsh könyvéből közismert film is készült. A regény és a film esztétikája jelentős hatással volt a kortárs skót irodalomra, trendeket és kliséket is teremtett, amelyek itt-ott a mai napig visszaköszönnek. Douglas Stuart 2022-ben publikált *Young Mungo* című regénye első látásra hasonló sztori: a kilencvenes évek Glasgow-ját vázolja fel, amely nagyon hasonlít Welsh Edinburgh-jára. Míg a *Train-spotting* kifejezetten a drogfüggők periferiára szorult helyzetét vizsgálja, a *Young Mungo* a munkásosztály gyötrődé-